

університету: Серія: Філософія. Культурологія. – Вип. 1 (17). – К: НАУ, 2013. – С. 63-67.

14. Шоріна Т.Г. Зворотний бік глобалізації та неолібералізму: феномен прекаріату / Т.Г. Шоріна // Вісник Національного авіаційного університету: Серія: Філософія. Культурологія. – Вип. 1 (21). – К: НАУ, 2015. – С. 84-88.

15. Дракер П. Посткапіталістическе общество / Питер Дракер // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под редакцией В.Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – С. 67-100.

16. Ільїн В.В. Фінансова цивілізація / В.В. Ільїн. – К.: Книга, 2007. – 528 с.

17. Онопрієнко В.І. Історія, філософія, соціологія науки і технологій / В. І. Онопрієнко, М. В. Онопрієнко. – К.: ДП Інформ.-аналіт. агентство, 2014. – 447 с.

18. Онопрієнко В.І. Університет як корпорація: проблема відповідальності / В.І. Онопрієнко // Вісник Національного авіаційного університету: Серія: Філософія. Культурологія. – Вип. 1 (25). – К: НАУ, 2017. – С. 23-29.

19. Онопрієнко В.І. Трансформація ідеї університету в сучасному суспільстві / В.І. Онопрієнко // Вісник Національного авіаційного університету: Серія: Філософія. Культурологія. – Вип. 1 (17). – К: НАУ, 2013. – С. 97-101.

20. Ченбай Н.А. Інноваційні технології в університетській освіті інформаційного суспільства / Н.А. Ченбай // Вісник Національного авіаційного університету: Серія: Філософія. Культурологія. – Вип. 2 (22). – К: НАУ, 2015. – С. 77-80.

21. Морен Э. К пропасти? / Э. Морен. – СПб: Алетейя, 2011. – 136 с.

Л.Г. Дротянко

ИНТЕНСИФИКАЦИЯ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В ИНФОРМАЦИОННУЮ ЭРУ

В статье исследуются основные направления интенсификации глобализационных процессов вследствие наложения на них информатизации различных социальных сфер. Обосновывается положение, что использование информационных технологий существенно ускоряет глобализацию в сфере экономики, финансовой деятельности, науки и высшего образования, а также расширяет пространство распространения стандартов массовой культуры. Однако существуют и негативные глобальные процессы, которые ускоряются в связи с использованием информационно-коммуникационных технологий, среди которых наиболее тяжелые последствия имеют глобальное распространение терроризма на планете, наркотиков и современного оружия массового уничтожения.

Ключевые слова: интенсификация, информационная эра, глобализационные процессы, экономика, финансовая деятельность, наука, высшее образование, массовая культура.

L. Drotianko

INTENSIFICATION OF GLOBALIZATION PROCESSES IN THE INFORMATION ERA

The main directions of intensification of globalization processes imposed by informatization of various social spheres are investigated in the article. The article substantiates the claim that the usage of information technologies substantially accelerates globalization in the field of economics, finance, science and education, as well as expands the scope of mass culture standards. There are, however, also negative global processes accelerating due to the use of information and communication technologies. Among the negative processes with the worst effects planetary proliferation of terrorism, drugs and weapons of mass destruction are worth mentioning.

Key words: intensification, Information era, globalization processes, economy, financial activity, science, higher education, mass culture.

УДК 161.111:81

Л.Г. Комаха

ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ В СИСТЕМІ АРГУМЕНТАЦІЙ «ФІЛОСОФІЇ МОВИ»

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Анотація. В статті розглядається проблема формування системи аргументації в процесі ствердження логіки нового мислення в аналітичній філософії. Досліджується новий «образ» логіки в концептах представників Віденського гуртка, які шукали найбільш продуктивні шляхи доказу істини в науковому пізнанні. Показано напрямки розвитку нової системи аргументації в ситуації зміни механізму логічного аналізу, який проходив по двом лініям – логічній і мовній.

Ключові слова: логіка, аргументація, аналітична філософія, предикат, математична і символічна логіка, мова.

Вступ

Еволюція філософської думки в класичний період (епоха Модерну) впевнено демонструє процес постійного удосконалення системи логічної аргументації. Розвиток логіки в цей період відбувався відкрито до тих завдань, які вирішувала наука і теоретичне пізнання. Проте розгляд процесу міркування Т. Гоббсом, декартівські «перемінна величина» і «функція», «символи» Г. Лейбніца для означення логічних постійних, кантіанська критика силогістики Арістотеля, гегелівська «діалектична логіка» не відходять в цілому від загальноприйнятої програми, властивої для формальної логіки, її нормативізму.

Постановка завдання

Бурхливий розвиток природознавства і математики виокремив в якості актуального завдання перебудову логічних основ аналізу. Одночасно зростання абстрактності мислення і підвищення вимог

до чіткості доказу поступово наближали математику до логіки. Відомо, що традиційній логічній теорії не вистачало формальної строгості. До того ж її формули виражали лише суб'єктно-предикативні судження. Вирішити дані завдання можна було в контексті нових методологічних підходів і логічної доказовості, які знайшли себе в дискурсі «філософії мови». **Мета статті** полягає у визначенні основних параметрів трансформації логіки в контексті аналітичної філософії, що обумовило створення нової системи філософської доказовості та аргументації.

Основна частина

На перетині XIX-XX століть широкого розповсюдження набуває застосування математичних методів у пізнанні, що обумовлює підвищення інтересу до логіки. «Тому, хто бажає стати філософом, – писав Б. Рассел, – було б непогано одержати солідні знання в галузі математики... Логіка корисна філо-

софу в її сучасній формі, а не в тому косному, середньовічному образі, який надали схоласти вченню *Арістотеля*... Логіка і математика – тою мірою, якою вони можуть бути корисні – являють собою єдиний вид мисленнєвого тренування для філософа. Вони допомагають йому зрозуміти, у який спосіб потрібно досліджувати світ, але не дають ніякої конкретної інформації про цей світ. Це алфавіт книги природи, але не сама книга» [5, с. 585-586].

У вказаний період починається розвиток математичної логіки, загальні ідеї якої були сформульовані ще *Г. Лейбніцом*. Вона відрізнялася від традиційної аристотелівської логіки, яка домінувала в західному європейському мисленні останні дві тисячі років більш послідовним застосуванням штучної символіки (не тільки для означення логічних перемінних, як у *Арістотеля*, але і логічних постійних) і повсюдним застосуванням методу формалізації. Перший етап становлення символічної логіки називають періодом «алгебри логіки». Дослідження з математичної логіки на перших етапах проводилося поза зв'язком з основними напрямками «чисто» математичних досліджень.

Використання ідей математичної логіки для систематизації і обґрунтування математики стало початком другого періоду розвитку символічної логіки, на відміну від першого періоду, з його застосуванням математики до логіки. Однією з головних ідей нового періоду, який одержав назву «логістики», була думка про виклад основ математики мовою логіки. Для вирішення цього завдання перебудовується сама логіка, а різні логічні міркування і розуми об'єднуються у всеохоплюючу систему символічної логіки. Так, математик і логік *Г. Фреге* здійснив дедуктивну математичну побудову самої математичної логіки, розробив «аксіоматичну побудову вираховування висловлювань, теорію квантифікації, основні принципи логічної семантики» [3, с. 104], що надало їй цілком сучасного вигляду. Логіка приймає вигляду системи символів, які допускають певні веретворення. Здійснюється синтаксичний підхід до логіки, яка розглядається в якості мови. Утворюється перевірений апарат формалізованого логічного аналізу. Якщо в попередній період символічна логіка розумілася як галузь математики, то тепер, навпаки, «домінує ідея виведення математики з логіки. З цього періоду символічна логіка стає незамінним засобом дослідження основ математики» [2, с. 31-32].

Однак відкриття «парадоксів» у логічних доведеннях засвідчило про нестійкість теоретико-множинного фундаменту класичної математики і стимулювало інтенсивне дослідження її основ. Виникають різні напрямки нового обґрунтування математики: «логіцизм», «формалізм», «інтуїціонізм», «конструктивний напрямок». Більше того, постала необхідність ретельного аналізу «логіки міркування», «логіки доказу», «логічних механізмів дії мови». Стало зрозумілим, що парадокси виникають із-за двозначних і невизначених виразів природної мови, і для свого усунення вимагають відповідного логічного аналізу мови. Звідси бере початок аналіз мови науки, в тому числі цілого комплексу логічних і філософських питань про семантичні властивості мови.

Дана ситуація показала, що в цей період логіка перетерпіла такі перетворення і трансформації, які далеко вивели її за рамки традиційної логіки. Відмінність нової логіки від старої полягає, з одного боку, в створенні логістики, з іншого – в долученні до логіки зовсім нової галузі: до властивостей, які розглядалися, додалися зв'язки і функції – висловлювання («Satz-Funktionen»), тобто речення з «порожніми» місцями, що означаються як перемінні. «Змістовне оновлення логіки обумовлено, – вказує *В. Крафт*, – діяльністю математиків, які почали вважати недостатньою традиційну логіку для більш строгої побудови математики. Пропозиції математики не вміщуються в схему суджень традиційної логіки: суб'єкт – зв'язка – предикат, оскільки вони виражають зв'язки і відношення. Висловлювання, що приписують один суб'єкт одному предикату, підходять тільки для властивостей, для класів; але з їхньою допомогою неможливо виразити відношень, які пов'язують два і більше елементів. А такі важливі для математики ряди неможливо репрезентувати тільки через (незворотно транзитивні) відношення. Тому постала вимога розробити логічну теорію відношень» [4, с. 53]. При теоретичній побудові математики з'являються логічні утруднення, антиномії, які носять загально-логічний характер. Все це також вимагало реформи логіки.

Новий образ логіки знайшов завершений вираз у фундаментальній праці «Принципи логіки» («Principia Mathematica») *Б. Рассела* і *А. Уайтхеда* (т. I-III, 1910-1913 роки). Нова логіка одержала визнання не лише у безпосередніх учнів *Б. Рассела* (*Л. Вітгенштейна*, *Ф. Рамсея*), але також і у представників польських логічних шкіл у Варшаві, Львові та Кракові, у *Г. Штольца* в Мюнстері (Німеччина) та *К. Дюрра* в Швейцарії, а також в Сполучених Штатах.

З цих творів починається *аналітична філософія*, яка поставила завдання ретельно проаналізувати реальний світ і відношення між його елементами. Аналітична філософія виступає в творчому взаємозв'язку з діяльністю Віденського гуртка. Його загальною принциповою установкою було прагнення зробити філософію науковою, для якої однозначна чіткість, логічна строгість і обґрунтованість необхідні так само, як і в інших науках. Звідси витікало заперечення кожної спекулятивно-догматичної метафізики, аргументи якої потрібно відкинути. В цьому Віденський гурток зближувався з позитивізмом. Основою світогляду мислителів Віденського гуртка була *емпіризм* (в тому виді, який надав йому *Б. Рассел*) і відмова від *апріоризму*. Тобто не можна говорити по синтетичні апріорні судження; висловлювання про факти можуть формулюватися тільки на основі досвіду.

Головна проблема, поставлена в аналітичній філософії, полягала в забезпеченні максимальної достовірності аналізу. Започаткували процес досягнення достовірності видатні вчені-мислителі *Г. Фреге* і *Б. Рассел*. Вони вважали, що кожний аналіз, в тому числі і філософський, максимально достовірний лише в тому випадку, якщо він *логічно аргументований*. Кожна наука аргументує і доводить висловлювання та положення, які і постають предметом логіки, яка є «ключом» до несуперечливої філософії. Питан-

ня в тому, яка саме логіка потрібна для розвитку наук. Логіка буденної, повсякденної мови непродумана і приводить до численних нісенітниць, зокрема пов'язаних зі словом «існування». Цьому не потрібно дивуватися, адже навіть у математиці, в тому числі і в теорії множин, багато парадоксів. Потрібна така логіка, яка дозволила б вирішити і парадокси математики, і різного роду філософські твердження неясного змісту. В цьому зв'язку *Г. Фреге* і *Б. Рассел* відмовляються від суб'єкт-предикатної логіки на користь кванторної. Адже світ складається з багатьох відношень, які далеко не завжди вміщуються в досить специфічне і «вузьке ложе» старомодної «суб'єкт-об'єктної єдності» [6, с. 27].

Новація застосованої *Б. Расселом* і *Г. Фреге* дії полягає у введенні в логіку поняття «пропозиційальної функції», за своєю структурою схожою на речення з перемінними; вони приймають низку значень, достовірність кожного з яких потрібно доводити. Область визначення пропозиційальної функції приймає два так звані достовірних значення: істинне і хибне. Як відомо, функція f ставить у відповідність аргументу X з множинності M , значення Y з множинності M_2 : $Y=f(x)$. Завдяки перенесенню поняття функції з математики, точніше з теорії множин, у логіку, *Г. Фреге* і *Б. Рассел* одержали можливість логічного осмислення найрізноманітніших відношень. Причому без абсолютизацій, характерних для тих філософів, які не визнають самостійність сторін відношень. Отже, нова вимога полягає в тому, щоб «речення висловлювалося або записувалося у формі пропозиційальної функції» [1, с. 277].

Дана ситуація унеобхіднює звернення до проблеми «існування». Якщо розглянути три речення: 1) цей стіл існує; 2) цей стіл є стіл; 3) цей стіл – коричневий, то в кожному з них присутня ознака існування. Але важко зрозуміти, в чому полягає *природа існування*. Ніхто не може визначити, що є *просто існування*. Отже, існування не має відношення до ознак предметів. З трьох речень істинним є тільки речення третє. Отже, з логічної точки зору розумно не стверджувати існування тих чи інших предметів, а «проводити їхній опис (дескрипцію)» [1, с. 278]. У цьому і полягає зміст «теорії дескрипцій» *Б. Рассела*.

Головне завдання, яке стояло перед мислителями нового напрямку в логіці – знайти найбільш продуктивні шляхи доказу істини. *Б. Рассел* дотримувався кореспондентської концепції істини: істинність речення (положення) полягає в його відповідності (кореспонденції) реальності. Важливі обставини в зв'язку з кореспондентською теорією істини зазначив польський логік *А. Тарський*. Він проаналізував судження «Речення «Сніг білий» істинне тоді і тільки тоді, коли сніг білий» [7, с. 94]. Аргументація ствердження істини включає об'єктивну мову (зазначається, що сніг білий), і метамову (судження в цілому). Метамова є багатшою від об'єктної мови і містить її. Структура мови, в якій не проводиться чітке розмежування між об'єктною і предметною мовами, вважається заданою не вірно, семантично замкненою, а не відкритою. В семантично замкнених мовах не існує простору для аргументованих доведень, через що обов'язково виникають парадокси. Для уникнення парадоксів необхідно послідовно вибу-

довувати семантично відкриті мови. В цьому плані *Б. Рассел* досягну успіхів у теорії множин, тобто в створенні ним разом з *А. Уайтхедом* математичної «теорії типів», про яку зазначалося вище.

Отже, фундатори аналітичного руху надали філософії логіцистський характер. Головною умовою поставали строгість, ясність і ґрунтовність суджень, які забезпечувалися аргументами математичної логіки. «Нова логіка, логістика, значно перевершує традиційну логіку як у змістовному, так і в формальному відношеннях, – вказує *В. Крафт*. – Вона не лише істотно розширює галузь логіки, але навіть і колишнім її галузям надає більш строгий і систематичний вигляд. Разом із символікою вона набула такої форми виразу, яка з математичною точністю дозволила представити поняття, висловлювання і правила їхнього зв'язку. Це дало можливість здійснювати з поняттями і висловлюваннями чисто формальні операції, проводити вираховування. Була досягнута така ясність і точність, про яку неможливо було думати при використанні повсякденної мови. Зникла двозначність, неявні припущення одержали формулювання, була забезпечена строгість висновків» [4, с. 54].

Формування нової системи аргументації було пов'язано із зміною самого механізму аналізу, обумовленого специфікою підходу до нього. Так, *Г. Фреге* за допомогою «логіки кванторів» розробив підходи до конституювання логічно бездоганної мови, в рамках якої кожне ім'я власне (означення) вказує на відповідний референт, а істинна цінність речень (суджень) не коректується з ладом будь-яких нових назв. У свою чергу, обстоюючи ідею про «плюралістичний Всесвіт» (тобто такий, коли реальність існує поза свідомістю), *Б. Рассел* припустив, що її інше бачення може бути пояснене тільки первісною хибністю прийому редукції пропозицій до суджень суб'єктно-предикатної організації. Пересомисливши преференціальну «теорію значень» *Г. Фреге*, *Б. Рассел* почав розглядати мову як «картину», яка відображає «атомарні факти». Він, а потім і *Л. Вітгенштейн*, розробили наступні типові процедури логіко-філософського аналізу: протиставлення «глибинного» логічного аналізу мови традиціоналістському і «поверхневому», надання математичній логіці статусу універсального засобу для вирішення багатьох філософських і наукових проблем із використанням граматичного (мовного) аналізу. Іншими словами, відбувається перехід «від логічного аналізу основ математики до вивчення актуальних наукових проблем *аналізу мови науки*, в тому числі цілого комплексу логічних і філософських питань про семантичні властивості мови» [2, с. 36].

Якщо говорити про аргументацію, то її потрібно проводити по двом лініям – логічній і мовній. Стосовно першої «лінії», то *Б. Рассел* і *А. Уайтхед*, увівши в апарат логічного аналізу поняття «неповних символів», або «логічних конструкцій» виробили простий і переконливо аргументований метод аналізу висловлювань, які містять вирази про класи і описові вирази. Все це були безумовні досягнення логічного аналізу.

Основним об'єктом логічного аналізу виявилися логічні затруднення математики і логіки, які приводять до парадоксів. Їхньою причиною *Б. Рассел* поба-

чив у недбалому користуванні з поняттям множин (класів), без проведення чіткого розмежування між «класом» і «елементом». Якщо під множинністю (класом) розуміти будь-яку сукупність різних об'єктів, а елементом могло бути все, що завгодно, в тому числі і самі класи могли бути своїми власними елементами, то це вело до тих суперечностей і парадоксів, які знала античність (наприклад, парадокс *Епіменіда-крітянина*, який заявляв, що «всі крітяни обманюють»). *Б. Рассел* встановив, що спільною рисою всіх парадоксів подібного типу є відсутність належної аргументації, яка замінена самореференцією, саморефлексивністю відповідних положень, речень і висловлювань, ототожнення різних рівнів абстракції, або рівнів міркування. Так, оцінка висловлювання *Епіменіда* включається в той же рівень, що і сама його заява. Це і приводить у глухий кут, до парадоксу. Аналогічно є ситуація скептика, який заявляє, що він «нічого не знає» тощо [2, с. 38].

Для уникнення подібних парадоксів *Б. Рассел* запропонував свою знамениту *теорію логічних типів*, яка передбачає чіткі відмінності між класами понять за рівнем їхньої загальності. Це досягається строгим розмежуванням символів (об'єктів) різних логічних рівнів: індивіди, класи, класи класів і т.д. Їм відповідає класифікація предикатів і відношень (предикати індивідів, предикати класів, предикати класів класів і т.д.) Якщо говорити загалом, то парадокси виникають, згідно з *Б. Расселом*, із-за некваліфікованого, недостатньо строгого і точного віднесення предикатів до аргументів, в результаті необмеженого оперування з поняттям «все» [2, с. 38-39]. Вихід із логічних парадоксів був знайдений у чіткому розділенні логічних типів і встановленні мовних заборон на такі підстави аргументів, які ведуть до безглуздості функцій. Аналогічно цьому чітке розрізнення семантичних категорій і деякі мовні заборони були запропоновані в якості виходу з семантичних парадоксів.

Теорія «логічних типів» *Б. Рассела* з усунення парадоксів, її загальні ідеї мали важливі філософські та логічні наслідки. «Мені здається, – говорив про цю теорію відомий мислитель *Г. Рейхенбах*, – що це одне з найглибших і відомих відкриттів сучасної логіки. Воно полягає в розумінні того, що повинна бути експліцитно встановлена низка синтаксичних правил... для того, щоб зробити мову дієздатною системою, і що провідною вказівкою для встановлення таких правил повинна бути відсутність у такій мові суперечностей» [8, с. 37]. Основною ідеєю цієї теорії стало положення, що поділ положень та висловлювань на істинні та хибні є недостатній і повинна бути введена категорія «безглузді» висловлювання (положення). Теорія типів повинна була, на думку *Б. Рассела*, слугувати теорією «предикації», яка б виключала можливість приписувати аргументам безглузді функції, тобто запобігати безглуздості (нерозумності).

Дослідження в галузі логічного аналізу поставили, отже, в якості актуальних цілу низку питань про семантичне значення мови, що відкривало нові можливості для аргументації тих чи інших положень науки, їхньої істинності чи хибності. Досліджувати місце аргументації в логічній структурі наукового знання означає вивчати, як його поняття і вислов-

лювання логічно пов'язані між собою, як одні поняття включаються в інші, як одні висловлювання можна вивести з інших і т.д. Саме в таких дослідженнях, у логічному аналізі понять, речень, доказів, гіпотез, теорій науки і полягає завдання теорії аргументації в пізнанні і філософії та логіці взагалі. Адже знання знаходить вираз у мовних формах. Саме завдяки цим формам можна аргументувати об'єктивність знання, набуття ним усталеності і можливості передаватися до наступних поколінь. Окрім того, мова необхідна в якості засобу представлення, презентації знання. Знання може бути вибудоване тільки за допомогою мови, яка утворює його «тілесну» оболонку. Тому «логічний аналіз наукового знання повинен бути звернений на його мовні форми. Якщо дослідження *фактів*, тобто того, що подано в мові, належить конкретним наукам, то логічний аналіз звертає увагу на те, як подані факти через поняття і висловлювання мови. Власну галузь логіки науки утворює аналіз мови. Логічний аналіз тих чи інших висловлювань полягає в тому, щоб включати їх у певну мовну систему з чітко заданими істотними властивостями» [4, с. 62-63], – стверджував *Р. Карнал*.

Висновки

Отже, при логічному аналізі мова вивчається не так, як в лінгвістиці. Йдеться про загальну структуру мови, необхідної для виразу думок. Поряд із передачею інформації, мова є запорукою подачі належної аргументації для обґрунтування того чи іншого положення. Виходячи з цього, логічний аналіз мови має справу тільки з описом загальних обставин і умов систематичної характеристики знання. Мова являє, подає себе через систему знаків, які володіють значеннями (смыслами), завдяки чому вони є насамперед знаками, які вказують на зміст понять і висловлювань, оскільки їх представляють. Тому логічне дослідження мови ніяк не означає абстрагування від суттєвого, мисленнєвого змісту, адже в структурі мови проявляє себе структура мислення. І чим більш чітка структура, тим більш точніше в мові можна сформулювати думки. Саме в цьому полягає значення логіцизму, який демонструє нову систему аргументації для аналізу мови.

Список літератури

- 1 Канке В.А. Аналитическая философия / В.А. Канке // История философии. Мыслители, концепции, открытия. – М.: Логос, 2003. – С. 275-298.
- 2 Козлова М.С. Философия и язык (критический анализ некоторых тенденций эволюции позитивизма XX в.) / М.С. Козлова. – М.: Мысль, 1972. – 254 с.
- 3 Конверский А.Е. Логика традиционная и современная / А.Е. Конверский. – М.: Идея-Пресс, 2010. – 380 с.
- 4 Крафт В. Венский кружок. Возникновение неопозитивизма / В. Крафт. – М.: Идея-Пресс, 2003. – 224 с.
- 5 Рассел Б. Искусство философствования / Б. Рассел // Всемирная философия. XX век. – Мн.: Харвест, 2004. – С. 579-596.
- 6 Рассел Б. Мое философское развитие / Б. Рассел // Аналитическая философия: Избранные тексты. – М.: Изд-во МГУ, 1993. – С. 11-27.
- 7 Тарский А. Семантическая концепция истины и основания семантики / А. Тарский // Аналитическая философия: становление и развитие (антология). – М.: Дом интеллектуальной книги, 1998. – С. 90-129.
- 8 Reichenbach H. Bertrand Russell's logic. – In.: «The philosophy of Bertrand Russell». – N.Y. – L., 1963. – P. 21-55.

Л.Г. Комаха

ЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ В СИСТЕМЕ АРГУМЕНТАЦИИ «ФИЛОСОФИЯ ЯЗЫКА»

В статье рассматривается проблема формирования системы аргументации в процессе утверждения логики нового мышления в аналитической философии. Исследуется новый «образ» логики в концептах представителей Венского кружка, которые искали наиболее продуктивные пути доказательства истины в научном познании. Показаны направления развития новой системы аргументации в ситуации изменения механизма логического анализа, который проходил по двум линиям – логической и языковой.

Ключевые слова: логика, аргументация, аналитическая философия, предикат, математическая и символическая логика, язык.

L. Komaha

LOGICAL ANALYSIS IN THE ARGUMENTATION SYSTEM "PHILOSOPHY OF LANGUAGE"

The paper reveals a problem of forming a system of argumentation in the process of new thinking development in analytical philosophy. A new "image" of logic is investigated in the concepts of the Vienna Circle representatives, who sought the most productive ways to prove the truth in scientific knowledge. Directions of a new system of argumentation are shown in a situations of change of logical analysis techniques, which took place on two areas – logic and language.

Keywords: logic, argumentation, analytic philosophy, predicate, mathematical and symbolic logic, language.

УДК 141: 33 (248)

Л.Г. Конотоп

ЖИТТЯ ЯК ТРАГЕДІЯ У ТВОРЧОСТІ Л. ШЕСТОВА

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Анотація. У статті аналізується проблема людського життя в філософській спадщині видатного філософа Л. Шестова. Розкривається зв'язок філософування Л. Шестова з положеннями С. Кіркегора, Ф. Ніцше. Життя людини інтерпретується як вічна трагедія, яку можна подолати тільки вірою. Розкриваються особливості тлумачення понять «віра», «Бог» у творчості Л. Шестова. Бог усвідомлюється мислителем як Живий Бог, який не є подібним до християнського або іудейського Бога. Віра виступає спілкуванням людини з Богом на самоті, в повній таємниці й непромовленості. Тільки у такий спосіб і розкривається екзистенція людини.

Ключові слова: людина, екзистенція, самотність, трагедія, Бог, віра, життя, релігія, безґрунтовність, християнство, іудаїзм.

Вступ

Сучасна Україна прагне до глобалізаційних процесів, що відбуваються в світі, до створення дійсної основи для її обґрунтованих економічних, політичних, культурних та інших змін. Але, на жаль, і дотепер, незважаючи на певні зрушення, поза увагою дослідників залишається інтерес до індивідуальності, її внутрішнього стану, до її переживань, думок і почуттів.

Проблема людини була, є й залишається найактуальнішою серед проблем історико-філософського дослідження, філософської антропології, феноменології та інших сфер філософського осмислення. Що стосується історико-філософського процесу, то одним із видатних мислителів, який прагнув розкрити «я» в його цілісності, багатоаспектності, у спрямованості до трансцендентного, був Л. Шестов.

Постановка завдання

Творчій спадщині Л. Шестова присвячено праці таких видатних мислителів, як В. Зеньковський, М. Лоський, С. Булгаков, М. Бердяев, С. Франк, Д. Мережківський та ін. Слід зазначити, що наукова бібліографія щодо філософування Л. Шестова була започаткована у 70-80 роках минулого століття, а кількість праць постала такою, що її можна вже окреслити як певну сферу наукової думки. Серед найбільш відомих зарубіжних і вітчизняних дослідників необхідно виділити праці В. Асмуса, Е. Бабаєва, Г. Варакіной, В. Кувакіна, В. Курабцева, Н. Мотрошилової, В. Поруса, С. Таранова та ін. Особливо слід виділити історико-філософську працю українського дослідника С. Таранова, яка присвячена Л. Шестову; монографію «Світи свободи і чудес: життя мислителя, «странствования по душах», філософія» російського дослідника

В. Курабцева, в якій розкривається творчість мислителя, відображення здобутків світової культури в ній. Особлива увага екзистенціальній та гуманістичній складовим приділена в працях Я. Головіна та О. Кудишиної. У сьогоденні багато дослідницької уваги творчості Л. Шестова приділяють європейські та американські вчені. Його спадщині присвячені сайти в Інтернеті, а в Університеті Глазго – одному з найстаріших університетів Шотландії – створено Наукове товариство імені Льва Шестова («Lev Shestov Studies Society») та видається часопис за його ім'ям («The Lev Shestov Journal») [9].

Метою статті є розкриття особливостей екзистенціалізму Л. Шестова, його ставлення до життя як такого. Вочевидь, у всіх своїх працях «Шекспір та його критик Брандес», «Великі кануни», «Начала та кінці», «Афіни і Єрусалим», «Solo fide», «Кіркегард та екзистенціальна філософія» та ін. Лев Шестов прагнув глибинно розкрити філософію трагедії кожного людського життя. Дійсно, для нього життя людини в світі дійсності – це тільки її тимчасове пристанище, її перебування. «Дійсність» для Л. Шестова – це символи, позначки, а ставлення до дійсності – це запитування. Людське спілкування є розумінням «понад перешкодами» нерозуміння, що містить ці перешкоди. Неможливо зрозуміти чуже життя, можна тільки відчутти його, коли це життя звертається до нас із глибинності перебування всередині себе самого. Ми не маємо можливості до кінця, без залишку перенести факти чужої свідомості до своєї власної й, в такий спосіб, зрозуміти інше «я». На думку Л. Шестова, нам навіть може здаватися, що ми це зробили, але, насправді, ми маємо справу тільки з окремими характеристиками людини. Для того, щоб відчутти інше «я», необхідно зіткнутися з ним та від-